حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق
وەزارەتی خویندنی بالاّ و توێژینەوەی زانستی

پێوانە و هەڵسەنگاندن لە زانستی پەروەردەی وەرزشی

دانەر
پ.ی.د نەوزاد حوسێن دەروێش
زانکۆی کۆیە/سکوڵی پەروەردەی وەرزش

2018 ز

ناسنامەی کتێب

ناوی کتێب: پێوانە و هەڵسەنگاندن لە زانستی پەروەردەیی وەرزشی

ناوی نووسەر: پ.ی.د نەوزاد حوسێن دەروێش

دیزاینی بەرگ و نەخشەسازیی: ئەنجام ئەنوەر

نۆبەی چاپ: چاپی یەکەم ٢٠١٨

چاپخانە: چاپخانەی هێڤی

تیراژ: ١٠٠٠ دانە

ژمارەی سپاردن: ٥٧٩

سوپاس و پێزانین

سوپاس و پێزانینی خۆم ئاڕاستەی ئەو بەڕێز و دڵسۆزانە دەکەم، کە هاوکارم بوون و بە هیممەت و ماندوبونی ئەوان نەبوایە و ئەم کتێبە نەدەگەیشتە بەردەستی ئێوەی بەڕێز.

سوپاس و پێزانینی خۆم ئاڕاستەی هەڵسەنگێنەرانی زانستی (پ.ی.د عیماد سەدرەدین حەمید و پ.ی.د عوسمان مستەفا) و هەڵسەنگێنەری زمانەوانی د. نەوزاد ئەنوەر عومەر دەکەم، کە لە ڕووی زمانەوانی و زانستیەوە زۆر بە وردی سەرنج و تێبینیەکانی خستبووە ڕوو.

هەروەها زۆر بە پێویستی دەزانم سوپاس و پێزانینی خۆم ئاراستەی هاوڕێیانم (پ.ی.د نیهاد ئەیوب قادر، پ.ی.د خالید ئیسماعیل، پ.ی.د جەلال ئەنوەر، پ.ی.د رزگار مجید،م.ی بەهزاد موحسین ڕەئوف، م.ی ئالاَ تاریق ڕەئوف، ئەندازیار زانا تاریق) بکەم، کە هەر یەکێکیان بە شێوازێك لە شێوازەکان هاوکارم بوون، زۆر پێزانینم هەیە بۆ هاوکاریەکانیان، هەروەها زۆر سوپاسی مامۆستا "ئەنجام ئەنوەر بایز" دەکەم، کە بەجوانترین شێواز دیزاینی کتێبەکەمی نەخشاندووە.

پ.ی.د نەوزاد حوسێن دەروێش

ناوەڕۆك	ژمارەی لاپەڕە
پێشەكی: پ. د. وەدیع یاسین ئەلتكریتی	11-9
پێشەكی دانەر	13-12
دەستپێك	16-14
بەشی یەكەم /چەمكی پێوانە	20-17
- ئەو فاكتەرانەی كە كاریگەرییان لە سەر پێوانە هەیە	20
-ئامانجی پێوانە	22-21
- جۆرەكانی پێوانە.	23-22
- ئاستەكانی پێوانە	27-23
- بەكارهێنانی پێوانە	29-28
- هەڵەی پێوانە لە زانستی وەرزشدا	31-29
سەرچاوەكانی/ بەشی یەكەم	32
- بەشی دووەم: تاقیكردنەوە	34-33
پێوانە و تاقیكردنەوە لە زانستی وەرزشیدا:	35
یەكەم- پێوانە و تاقیكردنەوەی بابەتی	35

-پێوانە و تاقیکردنەوەی بابەتی:	35
1- پێوان وتاقیکردنەوەی ڕاستەوخۆ	38-36
2- تاقیکردنەوەی بێگەرد	49-38
3- پێوانەی خەملێنراو	51-49
دووەم - تاقیکردنەوەی خودی	53-51
جیاوازی لە نێوان تاقیکردنەوە و پێوانە	54
سەرچاوەکانی/ بەشی دووەم	55
بەشی سێیەم: هەڵسەنگاندن	60-56
- ئامانجەکانی هەڵسەنگاندن	61-60
-جۆرەکانی هەڵسەنگاندن:	63-61
جیاوازی نێوان هەڵسەنگاندنی بابەتی و هەڵسەنگاندنی خودی	64
-قۆناغەکانی هەڵسەنگاندن لە ڕووی فاکتەری کاتەوە:	66-65
1- هەڵسەنگاندنی سەرەتایی	65
2-هەڵسەنگاندنی بەردەوام	65
3-هەڵسەنگاندنی کۆتایی	66-65
4-هەڵسەنگاندنی بەدواداچوون	66

جۆرەكانی هەڵسەنگاندن بە پێی ئەو كەسەی ئەنجامی دەدات:	**67**
1- هەڵسەنگاندنی تاكەكەس	**67**
2- هەڵسەنگاندنی دەستە	**68**
- بنەماكانی هەڵسەنگاندن	**69-68**
- مەبەستی هەڵسەنگاندن	**69**
جیاوازی نێوان پێوانە و هەڵسەنگاندن	**70**
سەرچاوەكانی/ بەشی سێیەم	**71**
- بەشی چوارەم: بنەما زانستییەكان	**74-72**
یەكەم- ڕاستگۆیی	**74**
-جۆرەكانی ڕاستگۆیی:	**75**
یەكەم- ڕاستگۆیی ڕووكەشی	**75**
دووەم- ڕاستگۆیی كرۆكی	**76-75**
سێیەم- ڕاستگۆیی پەیوەست بە یەكلاكەرەوە:	**76**
ا- ڕاستگۆیی هاوتەریب	**77**
1- خەملاندنی داوەرەكان (تیۆری- پڕاكتیكی)	**77**
2- ژماردنی پەیوەندی نێوان تاقیكردنەوەی (پڕاكتیكی- پڕاكتیكی)	**78-77**

ب- ڕاستگۆیی پێشبینیکراو	78
چوارەم- ڕاستگۆیی جیاکاری	79-78
پێنجەم- ڕاستگۆیی بونیادنانی گریمانەیی	81-80
شەشەم- شیکاری هۆکارەکان	82
حەوتەم- ڕاستگۆیی خودی	83-82
ڕاستگۆیی و فاکتەرە کارتێکەرەکانی:	84-83
دووەم: جێگیریی	86-84
- ڕێگاکانی ژماردنی جێگیریی	87
-دووبارەکردنەوەی تاقیکردنەوەکە	90-87
- دابەشکردنی نیوەیی	95-90
- وێنەی هاوشێوە یان هاوتا	95
سێیەم- بابەتێتی	98-96
سەرچاوەکانی/ بەشی چوارەم	99
بەشی پێنجەم: قۆناغەکانی ڕێکخستن و بەڕیوەبردنی تاقیکردنەوە و پێوانەکردن:	100
قۆناغەکانی ڕێکخستن و بەڕیوەبردن و تاقیکردنەوەکان:	111-100

115-112	تایبەتمەندییە گشتییەکانی تاقیکردنەوەی باش
125-116	هەنگاوەکانی دروستکردنی تاقیکردنەوە
126	سەرچاوەکانی/ بەشی پێنجەم
127	**بەشی شەشەم: کەرستەی کۆکردنەوەی داتای زانستی**
130-128	یەکەم: تێبینی
136-131	دووەم: چاوپێکەوتن
143-137	سێیەم: فۆرمی ڕاپرسی
144	:سەرچاوەکانی/ بەشی شەشەم
158-145	**بەشی حەوتەم: تاقیکردنەوەی جەستەیی**
159	سەرچاوەکانی/ بەشی حەوتەم
164-160	زاراوەکان
168-165	سەرچاوەکان

به ناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

پێشەکی

پ. د. وەدیع یاسین ئەلتکریتی

زانستە وەرزشییەکان لە پێشی پێشەوەی زانستی پێوانە و تاقیکردنەوە و هەڵسەنگاندندا دێن، بەو پێیەی کە بۆ تەواوی توێژینەوە زانستییەکاندا بەکاردێت، چونکە ناکرێت بە بێ بەکارهێنانی ئامرازەکانی کۆکردنەوەی داتاکان تویژینەوە ئەنجامبدرێت، کە کەرەستەکانی توێژینەوەشی بە هەموو جۆرەکانییەوە پێ دەوترێت، پێوانە و تاقیکردنەوە و هەڵسەنگاندن و شیکردنەوە و چاوپێکەوتن و سەرنجدان و ڕاوەرگرتن (استبیان)، ئەم کەرەستانەش کۆمەڵێك ڕێو شوێنیان بەرامبەر دەگیرێتەبەر، وەکو ڕاستگۆیی بە هەموو جۆرەکانییەوە: لۆجیکی، ناوەڕۆك، پێشبینی، جیاکاریی، ڕێکخستنی ناوەکیی، هەروەها جێگیریی بە هەموو جۆرەکانییەوە، دووبارەکردنەوەی تاقیکردنەوە، دابەشکردنی نیوەیی، وێنەی هاوشێوە و بابەتییەکان، بۆ دەرخستنی هاوڕایی ڕا و بۆچوونەکان بە بڕیاردان لەسەر دیاردەکە بۆ پشتپێبەستنی لە توێژینەوە زانستییەکاندا.

هەروەها لەبەر گرنگییان، ڕێوشوێنەکانی توێژینەوەکە، لە سەرەتای هەر پێنج بەشەکەوە دێت، بۆ بە یاساییکردن و بنیاتی تاقیکردنەوە و هەڵسەنگاندنەکان، تەواوی ئامارزەکانی دیکەی کۆکردنەوەی داتاکان، کۆمەڵێك ڕێوشوێن لەخۆ دەگرن، چونکە هەر هەڵەیەك لە ڕێوشوێنەکانی پێوانە و تاقیکردنەوە و هەڵسەنگاندن و شیکرکردنەوە و سەرنجدان و چاوپێکەوتن و ڕاوەرگرتن، ڕاست ناکرێتەوە و دەبێت لە سەرەتاوە کارەکە دووبارە بکرێتەوە، لە کاتێکدا هەر هەڵەیەك لە بەشەکانی تردا، دەکرێت ڕاست بکرێتەوە، بە بێ ئەوەی توێژینەوەکە ڕووبەڕووی ڕێوشوێنەکانی دووبارەکردنەوە ببێتەوە، هەر ئەمەش پاڵپشتی لە گرنگیی ئامرازەکانی کۆکردنەوەی داتاکان دەکات.

ئەم کتێبە گرنگیی پێوانە و هەڵسەنگاندن و تەواوی ئامرازەکانی تری کۆکردنەوەی داتاکان و تۆمارکردنی ژمارەیەك لە تاقیکردنەوە و پێوانە جیاوازەکانی لە خۆگرتوە کە بەئاسانی، داتا بەیسێك لە پێوانە و تاقیکردنەوە و هەڵسەنگاندنەکان بۆ توێژەر ئامادە دەکات، چونکە ئەو تاقیکردنەوە و پێوانانەی کە مەرجی زانستییان تێدایە، متمانە بەخۆبوونێك بە توێژەر دەدات، تاکو بێ سڵەمینەوە لە هەر کەموکوڕییەك بە تایبەتییش ڕوونکردنەوەیەکی تەواو بۆ ڕێگەی ئەنجامدانی تاقیکردنەوە و پێوانە و ڕێگەی تۆمارکردنی ئەنجامی تاقیکردنەوە و پێوانەکەش بخاتە ڕوو، دەبێتەی هۆی یەکخستنی ڕێوشوێنەکان لە کاتی دابەشبوونی تیمەکانی توێژینەوە لە شوێنە جیاوازەکاندا.

ئەم کتێبە بە یەکێك لە سەرچاوە گرنگەکانی پێوانە و تاقیکردنەوە و هەڵسەنگاندن دادەنرێت و یارمەتی کتێبخانەی وەرزشییش دەدا، بە و زانیارییە تازەیەی کە مامۆستایەکی پسپۆڕ لەم بوارەدا بەدەستیهێناوە. کاکڵە و پوختەی توێژینەوە شارەزایی و ئەزموونی و بەشدارییە بێشومارەکانی لە کۆنفرانسە زانستییەکان و سیمینارە تایبەتمەندەکاندا خستووەتەڕوو. پیرۆزبایی لە پرۆفیسۆری یاریدەدەر دکتۆر نەوزاد حوسێن دەرویش دەکەین، بۆ ئەم نوسینە بە پێزەی کە بۆشاییەك لە کتێبخانەی وەرزشیی پڕدەکاتەوە.

پێشەکی دانەر:-

بۆ ئەوانەی لە زانستی وەرشیدا بڕیار لە سەر پرۆسەی فێرکردن دەدەن، زۆر باش دەزانن، کە "پێوانە وتاقیکردنەوە و هەڵسەنگاندن" بەیەکێك لە ئامراز و ڕێگە گرینگەکانی بواری پەروەردەکردنی سەرجەم قۆناغەکانی بنەڕەتی تا خویندنی بالآ دادنرێت.

ناکرێت پرۆسەی فێربوون و فێرکردن بەردەوام بێت بە بێ ئەوەی بەدواداچوون یان هەڵسەنگاندنی بۆ بکرێت، لە پێناوی ئەوەی بڕیارەکانی فێربوون و فێرکردن بە پرۆسەیەکی تەندروستدا بڕوات، دەبێت پشت بە زانیاری ورد و ڕاست و بابەتییانە ببەستین، پێویستە گرنگی بە شێوازی کەرستە و کاڕاییەکان و ڕاڤەکردن و شیکردنەوەی بڕیارەکان بدەین، کە پەیوەستن بە پرۆسەی فێربوون و فێرکردن لە بواری زانستی وەرزشیدا.

هیوادارم بە پێشکەشکردنی ئەم کتێبە، توانیبێتم کەلێنێك لە کتێبخانەی کوردی پڕبکەمەوە، مشتێك بخەمەسەر خەرمانی زانست و زانیاریی وەرزشی، بە ئومێدی ئەوەی خوێندکاران و توێژەران و خوێنەران،

بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و بە پشتبەستن بە بنەمای زانستیی و بۆ ئەنجامدانی تۆێژینەوە لە بواری زانستی وەرزشیدا سوودی لێوەربگرن.

ئـەم بیرۆکەیـە لـە کـاتی وتنـەوەی بابـەتی پێوانـە و تاقیکردنـەوە بـۆ خوێنـدکارانی پەروەردەی وەرزشی هاتە ئـاراوە، لـەو هەلومەرجـەدا درکـم بـەوە کـرد کـە زۆر پێویسـتە سەرچاوەیەکی تایبەت بە زانستی وەرزشی بە زمانی کوردی هەبێت.

ئەم پەرتووکەش وەکو هەموو پەرتووکێکی زانستی تـر لـە کـەموکوڕی بـەدەر نییـە و پێشم خۆشە کەسانێکی شارەزا و دڵسۆز و دەستپاك لـەم بـوارەدا بەدیـدێکی ڕەخنەگرانـە کەموکوڕیەکانمان ڕاست بکەنەوە.

پ، ی، د: نەوزاد حوسێن دەروێش

2018 ز

زاراوەکان		
کوردی	ئینگلیزی	عەرەبی
چەمکی پێوانە	Concepts Meaurement	مفهوم القياس
ئاستەکانی پێوانە	Levels of measurement	المستويات القياس
ئاستی پێوانەی ناوی	Nominal measurement level	المستويات القياس الاسمي
ئاستی ڕیزکردن	Measurement level Ordinal	المستويات القياس الرتبي
ئاستی ماوەی یەکسان	Interval measurement levels	المستويات القياس الفاصل
ئاستی پێوانەی ڕێژەی	Ratio measurement levels	المستويات القياس النسبي
ناوەندی ئاماری	Artihmetie Mean	الوسط الحسابي
لادانی ئاماریی	Standard Deviataion	أنحراف المعياري
پێوەرەکانی	Norm	المعايير
هەڵەکانی پێوانە	Errors of Measurement	أخطاء القياس
مۆرکی	Trait	سمة
ئاستەکان	Levels	المستويات
تاقیکردنەوە	test; exam	أختبار
پێوانی بابەتی ڕاستەوخۆ	Objective tests directly	القياس الموضوعي المباشر
تاقیکردنەوەی بێگەرد	Standardized test	اختبار المقنن

-بطارية الاختبار	Test Battery	کۆمەڵەی تاقیکراوەی دەرچوو
كات	Time	کات
المسافة	Distance	ماوە
اختبارات أقصى اداء	Maximum Performance	تاقیکردنەوەی کردار بە ئەوپەڕی توانا
اختبارات الذكاء	Intelligence Tests	تاقیکردنەوەی زیرەکی
اختبارات اللياقة البدنية	Physical Fitness Tests	تاقیکردنەوەی توانای جەستەی
اختبارات التحصيل	Achievement Tests	تاقیکردنەوەی بەرهەم
اختبارات القدرات الحركية	Motor ability Tests	تاقیکردنەوە توانای جوڵەیی
تكرار الاداء	Succeful	دووبارە بوونەوەی کرداری
الدقة	Accurscy	وردی
(الاختبارات المعيارية المرجعية)	Norm-Refereneed Tests	تاقیکردنەوەی پێوەری سەرچاوەیی
(الاختبارات االمحكية المرجعية)	Criterion-Refereneed Tests	تاقیکردنەوەی لایکەرەوەیی سەرچاوەیی
تحديد الاختبارات أداء أقصى	Typical Performance	تاقیکردنەوەی دەستنیشانکردنی کرداری دیار
اختبارات المقابلة	Interviews Tests	تاقیکردنەوەی چاوپێکەوتن
اختبارات الميول	Interestse Measurements	تاقیکردنەوەی ئارەزوو

القياس الاتجاهات	Attitudes Measurements	پێوانەی ئاراستەکان
المهارات الحركية	Motor skills tests	جولەی کارامە
اختبارات أستعداد	Readiness tests	تاقیکردنەوەی ئامادەیی
اختبارات الفردية	Individual Tests	تاقیکردنەوەی تاکەس
اختبارات الجماعية	Group Tests	تاقیکردنەوەی بە کۆمەڵ
اختبارات ذاتية	Resume Tests	تاقیکردنەوەی خودی
اختبارات الشفهية	Oral Tests	تاقیکردنەوەی زارەکی
اختبارات التحريرية	Written tests	تاقیکردنەوەی نوسین
اختبارات المهارية	Tactic tests	تاقیکردنەوەی کارامەی
اختبار الصوت	Sound tests	تاقیکردنەوەی دەنگ
التقويم	Evaluation	هەڵسەنگاندن
وزن الشئ	Thing Weight	سەنگ کردنی کەلوپەل
الدرجة المعيارية	Class standard	نمرەی پێوەری
الحكم عليه	Sentenced to	بڕیارلێدان
أهداف التقويم	Ealuation goals	ئامانجەکانی هەڵسەنگاندن
التقويم البدائي	Formative Evaluation	هەڵسەنگاندنی سەرەتایی
التقويم المستمر	Continuous Evaluation	هەڵسەنگاندنی بەردەوام
التقويم الختامي	Sammative Evaluation	هەڵسەنگاندنی کۆتایی
الصدق	Validity	ڕاستگۆیی
الصدق الظاهري	Face Validity	ڕاستگۆیی ڕووکەش

صدق المحتوى	content Validity	ڕاستگۆیی كرۆكیی
الصدق المرتبط بالمحك	Criterion- Related Validity	ڕاستگۆیی پەیوەست بە لاییكەرەوە
الصدق التلازمي	Concurrent Validity	ڕاستگۆیی هاوتەریب
الصدق التنبؤي	Predictve Validity	ڕاستگۆیی پێشبینیكراو
الصدق التماييزي	Discriminate Validity	ڕاستگۆیی جیاكاری
الصدق التماييزي	Discriminate Validity	ڕاستگۆیی جیاكاری
صدق التكوين الفرضي	Construct Validity	ڕاستگۆیی بونیادنانی گریمانەیی
لتحليل العاملي	Factor Analysis	شیكاری هۆكارەكان
الصدق الذاتي	Intrinsic Validity	ڕاستگۆیی خودی
الثبات	Stability	جێگیریی
أعادة اختبار	Retest Reliability	دووبارەكردنەوەی تاقیكردنەوەكە
صور المتكافئة	Forms Reliability	وێنەی هاوشێوە یان هاوتا
تجزئة نصفية	Split- Half Method	دابەشكردنی نیوەیی
الموضوعي	Objectivity	بابەتێتی
الملاحظة	Observation	تێبینی
المقابلة	Interview	چاوپێكەوتن
استبيان	A questionnaire	فۆرمی ڕاپرسی

التصنيف	Classifieation	پۆلینکردن
التشخيص	Diagnosis	دیاری کردن
القدرة	Ability	توانا
المتغير	Variable	گۆراو
التعليم	Instruction	فێرکردن
التعلم	Learning	فێربوون
درجة الخام	Raw scoae	نمرەی خاو
الدرجة الحقيقية	True scoae	نمرەی ڕاستی
الدرجة المعيارية	Scaled scoae	نمرەی پێوەری
الدرجة التائية	T- scoae	نمرەی تائی
الدرجة الزائية	Z- scoae	نمرەی زائی
معامل الارتباط	Correlation Coefficient	فاکتەری پەیوەندی
قائمة مراجعة	Check List	لیستی پێداچونەوە
الامتحان النهائي	Final Examination	تاقیکردنەوەی کۆتای
المهاره	Skills	لێهاتویی - چاپوکی
الاستدلال	Infereace	هەڵهێنجان